

Právo, ekonomie a politika – Richard A. Epstein

Kamil Staněk*

Následující řádky obsahují shrnutí a částečné zamyšlení nad knihou profesora Epsteina „Právo, ekonomie a politika“, kterou vydalo nakladatelství Wolters Kluwer ČR společně s vysokou školou CEVRO Institut a Liberálním institutem¹.

Profesor Epstein, ročník 1943, je americkým právníkem a ekonomem, který v současné době působí na americké New York University School of Law. Za svou akademickou kariéru studoval a následně přednášel na mnohých významných světových univerzitách (Columbia University, University of Oxford, University of Chicago Law School nebo například Yale Law School). Ve svých pracích se Epstein zabývá jak právními, tak ekonomickými tématy. Přesvědčením je klasický libertarián, což je podstatně znát mimo jiné i na výše uvedené knize. Je jedním z významných představitelů moderního směru law and economics (ekonomická analýza práva).

Než přistoupím k samotnému obsahu knihy, dovolím si odcitovat Tomáše Richtera, který naprosto trefně vystihoval mé pocity při čtení Epsteinovi knihy: „*Obrátili se anglicky čtoucí, ale předem nevarovaný zájemce o obor na klasické či klasicky psané americké učební texty, narazí záhy na další problém. Tyto knihy jsou totiž ve valné většině psány tak, že po kratičkém úvodu, zabývající se základy cenové teorie a koncepty ekonomické efektivity, přecházejí přímo k aplikaci ekonomických analytických metod na jednotlivé právní instituty či odvětví (smlouvy, delikt, vlastnictví, korporace, ochrana hospodářské soutěže atd.). Čtenář tak zjistí, že pročítá stovky stran, na nichž jsou na faktický a právní kontext Severní Ameriky, jemuž dobře nerozumí, aplikována ekonomická paradigmatata, jimž rozumí v nejlepším případě stejně špatně. Ne že by z této literatury nebylo možno vydestilovat a zobecnit principy používané metodologie, je to však dlouhý a únavný proces lemovaný řadou neporozumění a transferových chyb, což mohu sám potvrdit*“.² A já to potvrzuji taktéž.

Předmětná kniha se sestává z šesti statí, které jsou často rozpracovanými přednáškami. Jednotlivé statě byly překládány pokaždé jinými překladateli, což je bohužel občas znatelné. Na druhou stranu je pochopitelné, jak je složité překládat knihu, která se vztahuje na common law³ a je k ní třeba značného porozumění a znalosti práva, ekonomie i jazyka.

Jak již bylo uvedeno v úvodu, je autor knihy liberál a libertarián, což je znatelné z každého řádku. Člověk nemusí být laureát Nobelovy ceny, aby si „tipnul“, zda-li se nakonec Epstein vysloví pro nebo postaví proti regulaci. Jak je uvedeno na deskách knihy: „*[Epstein] nevěří módním prohlášením, že náš svět je natolik komplexní, že je třeba více právní*

regulace. Tam, kde obhájci státních zásahů volají po „akci“, Epstein pečlivě odhaluje nezamýšlené dopady regulací, jež hatí původní záměry jejich zastánců“.

V první stati se Epstein zabývá antidiskriminačním zákonodárstvím, a to zejména v pracovním právu. Stěžejní tezí, která je podložena jistými ekonomickými modely a (dle mého názoru ne zcela objektivními) empirickými studiemi, je, že antidiskriminační zákony v pracovním právu nevedou ke kýženému užtku. Ten si trh „vyhledá sám“ tím, že si najde takovou cestu, kdy se zaměstnavatelé vyplatí nediskriminovat a vybírat i „jiné“ (tzn. původně diskriminované). Toto dokazuje mimo jiné modelem, kdy si zaměstnavatelé vybírají mezi dvěma skupinami (řekněme skupina A a skupina B), přičemž A jsou preferovanou, vzdělanější a kvalitnější majoritou, B jsou minoritou, která je v průměru „horší“. Epstein se domnívá, že zaměstnavatelé, kteří jednájí efektivně, si budou přimárně vybírat ze skupiny A, ale až tato bude „přebraná“, což zákonitě musí nastat, pokud presumujeme diskriminaci, začnou si sami vybírat ze skupiny B. Dále Epstein poukazuje na značné náklady s dodržováním antidiskriminačních zákonů, přičemž tyto náklady by se mohly použít efektivněji.

Druhá stať se zabývá behaviorální ekonomikou v souvislosti s lidskými omyly a jejich tržní nápravou. Epstein postuluje, že se lidé velice často dopouštějí chyb ohledně obecných hodnot (např. ceny zboží a potažmo jejich úvěrování). To ho přivádí k zamyšlení nad regulací úvěrů, přičemž dochází k závěru, že regulace, která omezí rozmařilého dlužníka, odradí též obezřetného dlužníka, neboť zvýší náklady směny. Proto Epstein volá po zachování stávající regulace poskytování úvěrů a odhání reformátory, kteří si dělají starosti o kognitivní a emocionální nedostatky, aby se šli porozhlédnout jinde.

Ve třetí stati se Epstein zabývá transplantací orgánů a především dárcovstvím z hlediska ekonomie a altruismu. V této stati Epstein vychází z právního stavu v USA, který se řídí zásadou neúplatnosti dárcovství, tzn. žádný orgán nemůže být nabyt oproti hodnotnému protiplnění. Tento zákaz je v USA „poloobcházen“ některými alternativními cestami (např. nevládními webovými registry, kde se dárce a potřebný mohou setkat – www.matchingdonors.com). Ačkoliv Epstein v zásadě souhlasí s ušlechtilým záměrem, aby nebylo možné orgány kupovat (tzn. aby si je mohl koupit pouze ten, kdo na ně má), zamýšlí se Epstein zejména nad množstvím nabízených orgánů. Po sérii ekonomických úvah dochází k následujícímu závěru: odstranění nebo zmírnění zákazu [transferu orgánů za protiplnění] by snížilo trvalý nedostatek orgánů, který je dnes ve jménu vyšších mravních principů zdrojem mnohého zbytečného utrpení.

Čtvrtá stať vznikla rozpracováním přednášky, kterou měl Epstein v roce 2003 na „*The Hart Lecture*“. Stať je nazvaná „*Ne tak úplně minimální obsah přirozeného práva*“. Úvod stati věnuje Epstein osobní vzpomínce na setkání s Hartem. Dále je stať dělena do více subkapitol, které se zabývají různými tématy, zejména však oddělením práva a morálky a minimálním obsahem přirozeného práva. Epstein tvrdí, že funkce právního řádu není pouze minimalizovat rizika spojená s přežitím, ale maximalizovat jakousi celospolečenskou úroveň blahobytu, což dle Epsteina vyplývá přirozeným způsobem z toho, že Hartovy minimální podmínky jsou ve skutečnosti

* JUDr. Kamil Staněk, LL.M., externí doktorand na katedře finančního práva a finanční vědy PrF UK a advokátní koncipient v advokátní kanceláři DLA Piper Prague LLP.

¹ EPSTEIN, R. A. *Právo, ekonomie a politika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 288 s. ISBN 978-80-7357-529-8.

² RICHTER, T. *Insolvenční právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI Wolters Kluwer, Praha, str. 28. ISBN 978-80-7357-329-4.

³ Autoři předmluvy sice tvrdí, že Epstein má mnohé univerzální postřehy. Toto je však třeba brát s rezervou.

mnohem obsáhlejší, než si Hart uvědomoval. Závěrem se Epstein ptá: jak velký *užitek* můžeme dostat z minimální koncepce práva?

Předposlední stať se věnuje transakčním nákladům a vlastnictví. Tato stať se do jisté míry vymyká, jelikož je pojata v esejisticko-uměleckém stylu. Začátek stati je věnován oslavě Ronalda Coase, jeho Coasovu teorému a pojetí transakčních nákladů. Ve stati najdeme citace a interpretace básně Roberta Frosta nazvané „Mending Wall“. Epstein se na tomto místě ptá: „Skutečně dělají dobré ploty dobré sousedy?“. Tuto otázku však nechává bez odpovědi, pouze se zamýšlí, jestli tento pohled není paradigmatem „staré, předcoasovské“ doby 19. století.

V poslední, šesté stati se Epstein věnuje směru law and economics. Popisuje jeho historii i rozličné trendy v tomto vpravdě širokospektrém hnutí. Závěrem se Epstein ptá: „*Quo*

vadis, law and economics?“ a vzápětí vyjadřuje svůj spíše skeptický postoj.

Shrme-li výše uvedené, lze konstatovat, že autor opravdu, ale opravdu nezapře svoje libertariánské přesvědčení, které je patrné z celé knihy. Celkově by se dalo konstatovat, že Epsteinova kniha je spíše tvrdším oříškem, ovšem pokud je někdo s to tuto skořápku rozlousknout a má rád oříšky s příchutí *laissez-faire*, pak si na tomto oříšku zajisté pochutná.⁴

⁴ Tento text byl zpracován s finanční podporou a v rámci projektu „Vývoj finančně-právní regulace ve vybraných zemích Evropské unie“, SVV č. 266 407/2013, realizovaného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v roce 2013.